

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 i Bräcke
skola i Bräcke kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om ~~Furuskolan~~ *Bräcke skola / EA. Rättelse enl. 26 § förvaltningslagen.*

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 under hösten 2011. Granskningen av Bräcke skola i Bräcke kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt och kommer att besöka skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubriken Syfte och frågeställningar.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Bräcke skola besöktes den 23-25 maj 2011. Ansvariga inspektörer har Lena Johansson och Britta Seeger varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Rapport

2011-09-15

2 (17)

Dnr 40-2011:1833

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförda redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Bräcke skola observerades 7 lektioner. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

I denna rapport redovisas bedömningarna av lektionerna med hjälp av grafer. Där presenteras lektionerna horisontellt och bedömningarna vertikalt. Prickarna markerar den genomsnittsbedömning som varje lektion fick. Varje graf kompletteras också av en beskrivande text. Lektionerna i graferna är redovisade i en slumpmässig följd i respektive graf.

Resultat

De senaste fyra åren har Bräcke skola nått mellan 97 procent till 100 procent i målpuppfyllelse i ämnet svenska. I slutbetygen i svenska år 2010 hade Bräcke skola en betydligt större andel elever (77procent) med slutbetyget Godkänd än riket som helhet (43 procent). Andelen elever med slutbetygen Väl Godkänd och Mycket väl godkänd (11 respektive 9 procent) var lägre än resultaten för riket som helhet (39 respektive 15 procent).

Vad gäller relationen mellan slutbetyg och resultat av nationellt prov i svenska år 2010 var det färre elever i Bräcke skola som fick högre slutbetyg än prov betyg (6 procent) i jämförelse med riket (23 procent). Av de då 36 eleverna i årskurs 9 var det dock 4 elever

(11 procent) som inte deltog i nationella proven i svenska, och både lärare och elever beskriver att det nationella provet ses som ett av flera bedömningsunderlag.

I lärarintervju framkommer att de upplever att deras huvudsakliga uppgift är att få elever att nå betyget Godkänd, och att fokus därmed ligger på att sporra de elever som riskerar att inte nå målen. Både lärare, rektor och specialpedagog uttrycker dock stora förhoppningar om att större andel elever i år når högre betygssteg, både vad gäller nationella prov och slutbetyg.

Skolan genomför årliga screeningar av elevernas läsförståelse, och analyserar slutbetyg och resultat av nationella prov. I rektorsintervju framkommer att Bräcke skolas resultat under flera års tid haft lägre resultat än övriga skolor i kommunen sett till alla ämnen, och att diskussioner om betygssättning förts mellan skolorna. Enligt lärarna finns önskemål om att utöka den kommunala samverkan runt bedömning genom att skolorna exempelvis kan rätta varandras prov. I elevintervju ges bilden av att det även inom Bräcke skola finns behov av utökad samverkan kring bedömning och betygssättning. De upplever att det är svårt att få höga betyg i ämnet svenska, svårare än i exempelvis andra språk. Rektorn och specialpedagogen ser implementeringen av den nya läroplanen som ett bra tillfälle att nå ökad samsyn inom och mellan skolor i kommunen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Bräcke skola visar en hög måluppfyllelse men behöver förbättra samverkan runt bedömning och betygssättning, och analysera arbetet med att ge alla elever förutsättningar att nå så långt som möjligt inom ramen för kursplanens mål och därmed även möjligheterna till att nå högre betygssteg än Godkänt.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit

¹ framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen

Rapport

2011-09-15

4 (17)

Dnr 40-2011:1833

- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

I lektionsobservationerna gavs uttryck för att det generellt sett råder en positiv, respektfull och avspänd atmosfär med många spontana inslag. Eleverna vet vad de ska arbeta med och lärarna försöker involvera alla elever. Arbetsron varierar mellan olika lektioner. I intervju med elever uppger de att arbetsron beror av vilken lärare de har, och att de i vissa grupper önskar en lugnare miljö.

Eleverna uppger att de i stort sett är nöjda med sina lärare. Vissa elever menar dock att det varierar i vilken utsträckning lärare lyckas nå fram till eleverna, inspirera och skapa motivation. De ger bilden av att arbetsuppgifterna framstår som just uppgifter istället för att framstå som meningsskapande verksamhet som eleverna inbjuds relatera till. I vissa grupper upplever de även att lärarna har lågt ställda förväntningar på dem.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att det oftast råder en positiv, respektfull och avspänd atmosfär i klassrummen. Skolan kan dock i högre utsträckning fokusera på att stimulera och uppmuntra elever att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt i förhållande till målen för ämnet.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar att de flesta lektionerna är väl genomförda och strukturerade. De besökta lektionerna börjar i tid och eleverna är på plats. Lektionerna inleds med tydliga genomgångar med fokus på vad som ska göras. Därefter fortsätter arbetet i grupper eller individuellt. Ofta är dock lektionernas avslutning kort och ej reflekterande.

Det finns exempel på att eleverna inte visar engagemang inför sina arbetsuppgifter, och i princip tillåts "sitta av" lektionstiden. I intervju med lärare framkommer att detta bör

ses i perspektivet att det är sista veckan på terminen med lektioner i ämnet, och att lärare fokuserar på elever som inte hunnit redovisa betygsgrundande uppgifter.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Struktur och organisation* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att lärarna genomför lektionerna på planerat sätt och inledningsvis tydliggör lektionernas innehåll för eleverna. Lektionssluten behöver dock utvecklas så att utrymme till reflektion ges. Vidare ska varje lektion ses som undervisningstid oavsett när under terminen den ges.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Klassrumsobservationerna visar på goda exempel där läraren är uppmärksam på alla elever och bemöter och avhjälper deras frågor på ett anpassat sätt. Det finns även exempel på att lärarna inte hinner hjälpa alla elever igång inom en rimlig tid och inte hinner ge dem det stöd de behöver för att göra lektionen effektiv. I intervju med elever framkommer att de i någon grupp upplever att det är svårt att hinna få hjälp, men att de flesta tycker sig få det stöd de behöver av lärarna. De uppger exempelvis att lärarna vid läsning kan läsa högt åt dem om de vill.

Lärarna uppger att arbetsformerna kan anpassas genom att man arbetar mer muntligt med en grupp elever som har större stödbehov. Enstaka elever med stödbehov kan även ges möjlighet att arbeta med lästräning, lässtrategier och läsförståelse med specialläraren.

Flera elever upplever att vissa lärare favoriserar duktiga elever. I intervju med dessa lärare framkommer att de medvetet arbetar med att individanpassa undervisningen så att elever kan arbeta på olika sätt, vilket eventuellt kan misstolkas av eleverna.

Elever i vissa grupper upplever inte att lärarna har följt deras kunskapsutveckling och därför inte vet var de befinner sig kunskapsmässigt och inte heller hur de ska utmanas på bästa sätt. Anledningen till detta uppger de vara att de haft täta lärarbyten.

Några elever upplever att alla arbetar med samma saker, att läraren har för låga förväntningar, att de får för lätta uppgifter, och att de gör samma sak flera gånger. Vidare uppger eleverna att de ofta själva kan välja uppgifter efter vilket betygssteg de siktar

Rapport

2011-09-15

6 (17)

Dnr 40-2011:1833

mot, men att det dock finns en tydlig tendens att elever med hög kapacitet "nöjer sig" med att arbeta för betyget G. I lärarintervju framkommer att deras fokus i första hand ligger på att hjälpa elever som riskerar att inte nå målen. Enligt rektorn och specialpedagogen är det viktigt att alla lärare har de kunskaper som krävs för att inom ramen för ordinarie undervisning kunna hantera elever på olika kunskapsnivå och med olika koncentrationsförmåga. I linje med detta utbildades alla lärare under hösten 2010 i alternativa verktyg för att bemöta elever med olika slags stödbehov. Det pågår även en IT-satsning där lärarna utbildas i praktisk IT- och mediekompetens (PIM) och inköp av fler datorer planeras.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *individ Anpassning, variation och utmaning* uppvisar fler styrkor än svagheter. Både skolledningen och lärarna arbetar för att anpassa undervisningen efter individers och grupperns varierande behov. Skolan behöver dock utveckla arbetet med att ge alla elever samma förutsättningar till stimulans utifrån sina behov och färdigheter.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

I intervju med elever framkommer att de upplever skillnad mellan hur styrande lärarna är i sitt sätt att undervisa, och beskriver att vissa lärare ger dem stor frihet att arbeta på de sätt de själva vill, samtidigt som de blir uppmuntrade till engagemang. I intervju med lärarna framkommer att undervisningen för vissa grupper och elever är mer styrd än för andra, beroende på elevernas behov och förmåga till ansvarstagande.

För att uppmuntra eleverna till engagemang involveras de, enligt lärarna, i undervisningens innehåll, arbets- och redovisningsformer. Under några av de observerade lektionerna ges också eleverna stor frihet att själva välja både vad de ska arbeta med, exempelvis att avsluta arbeten, göra ett test, eller läsa, och om de vill arbeta individuellt eller i grupp. Observationerna visar även exempel på moment där eleverna kan välja bland flera olika redovisningsformer, såsom att göra en egen film.

Vad gäller litteraturval framgår i lärarintervju att eleverna ibland involveras i val av böcker för samläsning och att eleverna själva väljer böcker för individuell läsning, ibland utifrån ett tema, exempelvis klassiker eller fantasy. Lärarna ger då råd gällande svårighetsgrad.

Elever från några grupper upplever sig dock själva normalt sett inte kunna påverka vare sig lektionernas innehåll eller redovisningsform. I elevenkäten uppger tretton av sexton elever att de aldrig eller endast någon gång per termin får arbeta med texter som de själva har valt. I elevintervju framgår vidare att många elever uppfattar det som att lektionerna i svenska handlar om att läsa gammal litteratur, och inte sådant som eleverna själva är intresserade av.

Eleverna upplever att lärarna mycket sällan frågar efter deras åsikter. Av de sexton elever som besvarat elevenkäten uppger sex elever att de aldrig utvärderat en lektion direkt efter lektionen, och sju att det endast sker ett par gånger per år. I elevintervju framgår samtidigt att eleverna upplever att de åsikter som ändå framförs tas på allvar av lärarna. Enligt lärarna ges eleverna oftast möjlighet att utvärdera undervisningen efter ett arbetsområde eller termin, och upplever att eleverna även i övrigt är bra på att framföra sina åsikter. Elever i årskurs 8 och 9 ges även möjlighet att utvärdera undervisningen i gruppssamtal med rektorn och specialpedagogen två gånger per år. Utvärderingen sker på lärarnivå och resultaten diskuteras med lärarna individuellt och i arbetslag.

Under observerade lektioner gav inte lärarna något större utrymme för feedback till eleverna. Eleverna uppger att vissa lärare är bättre än andra på att löpande ge konstruktiv feedback. I lärarintervju framkommer att de alltid försöker framföra något positivt vid bedömningar. När lärarna rättar elevernas texter skriver de flesta lärare kommentarer i utvecklande syfte anpassat till varje elevs kunskapsnivå och utvecklingsbehov, men det finns elever som uttrycker ett behov av att få veta mer om vad som kan göras bättre, och inte bara vad som är bra.

Eleverna ges utrymme att reflektera över sitt lärande med sin mentor varje morgon, och under två timmar varje fredag. Inom ramen för svenskämnet upplever sig dock eleverna inte vara vana vid att reflektera över sitt eget lärande, och observationerna visar få exempel på att tid avsätts för detta. Vid ett tillfälle får eleverna reflektera över sin egen insats i ämnet under terminen, men detta sker ostrukturerat och utan diskussion.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler styrkor än svagheter. Lärarna ger i viss mån eleverna möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll, arbets- och redovisningsformer, och utrymme till eget ansvar. Det finns dock områden som bör utvecklas, såsom hur elevernas inflytande och delaktighet kan stärkas, hur

Rapport

2011-09-15

8 (17)

Dnr 40-2011:1833

eleverna kan ges mer konstruktiv feedback, och hur man inom undervisningen kan skapa utrymme för elevernas reflektioner över sitt lärande.

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

*Skolans övergripande arbete med läsundervisning***Exempel på utgångspunkter vid granskningen**

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

På Bräcke skola finns fem lärare som undervisar i svenska i årskurs 7–9, och två som undervisar i svenska som andraspråk. Vissa klasser har haft täta lärarbyten, och i intervjuer med lärare framkommer att de upplever den nuvarande organisationen som rörig. Vidare upplever de att beslut som fattas av ledningsgruppen inte alltid är förankrade i verksamheten, och att organisatoriska beslut ibland kan påverka elevers skolsituation negativt.

Skolan är fördelad på fyra olika byggnader, och sedan cirka fem år tillbaka ligger högstadiets lokaler i samma byggnad som Folkets hus. I byggnaden finns ortens bibliotek, som skolan har ett bra samarbete med. Lärarna uppger att antalet grupprum är för få, vilket de upplever som ett hinder i arbetet, men att eleverna har god tillgång till litteratur. Varken lärare eller elever upplever att det saknas läromedel.

Vad gäller fortbildning så finns exempel på lärare i svenska som har nedsatt tjänst för att få tid att studera. Lärarna upplever dock att det är svårt att få tid avsatt för kompetensutveckling. Enligt rektorn kommer organisationsförändringar att ske inför hösten 2011 så att alla då undervisande svensklärare i årskurs 7–9 planeras vara behöriga. Vid sidan av detta drivs kompetensutveckling exempelvis genom att alla lärare på skolan läser och diskuterar litteratur som beslutats i styrgruppen.

Det finns exempel på ämnesövergripande undervisning men det är enligt samtliga intervjuer sällan förekommande. Enligt skolledningen har de ämnesövergripande strävandena varit starkare i vissa perioder, och man upplever att den målstyrda undervisningen gör att varje ämne i högre utsträckning "slår vakt" om sina timmar. Det finns dock en strävan och förhoppning om att det ämnesövergripande arbetet ska utvecklas i samband med införandet av den nya läroplanen och det har hittills diskuterats på en implementeringskväll.

I intervju med rektorn och specialpedagogen på Bräcke skola framkommer att de ser arbetet runt elevernas läsprocess som centralt för att nå bra resultat i alla skolämnen. De arbetar därför aktivt för att identifiera bristområden i elevernas läsprocess sett ur ett 1-9 perspektiv, och för att utifrån dessa fortbilda personalen. Hösten 2010 deltog alla lärare på skolan i en utbildning om alternativa verktyg för att kunna bemöta elever med olika svårigheter på ett anpassat sätt, exempelvis gällande hur man strukturerar lärande med uppläst text. För att stimulera elevernas läslust har skolan vid ett par tillfällen haft författarbesök.

Intervjuer och observationer visar att lärarna i svenska är engagerade och kontinuerligt arbetar med lästräning. De har diskuterat hur läsförståelsen kan byggas upp genom alla årskurser, vad gäller exempelvis avkodning, läshastighet och läsförståelse, och sedan några månader tillbaka finns en ämnesutvecklare i svenska och matematik som bland annat kommer att driva skolans utveckling kring läsprocessen i alla årskurser. Hon arbetar för närvarande med att intervjua personal i syfte att göra en nulägesbeskrivning att utgå ifrån för att kunna planera framåt. Hon kommer enligt skolledningen även att driva utvecklingen av lärarnas arbete med åtgärdsprogram, som idag har varierande kvalitet.

Det senaste året har skolan medvetet arbetat för att utveckla läsundervisningen för att nå bättre resultat, framför allt vad gäller läsförståelse. Under läsåret har alla pedagoger på skolan läst böcker och tillsammans diskuterat hur man arbetar effektivt med läsförståelse. Enligt lärarna har bokredovisning och författarporträtt efter en färdig mall varit ett mantra, och specialpedagogen beskriver att man arbetat mer kvantitativt än kvalitativt. Specialpedagogen beskriver en önskad utveckling där man arbetar mer med gemensam bearbetning av antologier och mindre med att individuellt läsa böcker och skriva recensioner. Trots det visar elevintervjuer att elever upplever att de sällan diskuterar texter, utan vanligtvis skriver recensioner som sedan rättas av lärarna. Enligt spe-

Rapport

2011-09-15

10 (17)

Dnr 40-2011:1833

cialpedagogen kan det bero på att förändringarna ännu inte hunnit etablera sig i verksamheten.

Enligt specialpedagogen har skolan den senaste tiden fokuserat mycket på att se elevernas kunskapsprogression i 1–9 perspektiv. I ledningsgruppen finns alla årskurser representerade för att nå samsyn runt skolans verksamhet vad gäller exempelvis kunskapsnivå och utvecklingsbehov. I vår har en ämnesträff hållits, men i intervjuer framkommer att det inte finns någon utvecklad samverkan mellan svensklärare för högre och lägre årskurser. Det finns en gemensam planering för skrivfärdigheter för årskurs 4–9, men ingen gemensam planering avseende läsprocessen. Genom ett dataprogram som bland annat används som verktyg och databas för omdömen, ges lärarna möjlighet att kolla upp vad eleverna arbetat med under tidigare år, men enligt lärarna görs det inte, och de upplever sig ha en vag uppfattning om hur planeringen ser ut för lägre årskurser.

Enligt elever och lärare är årskurs 8 och 9 nivågrupperade efter elevernas stödbehov, och enligt lärare upplevs detta negativt för eleverna i de grupper där det största stödbehovet finns. Rektorn och specialpedagogen uppger att det finns en sådan uppdelning i årskurs 8, men att skolan för närvarande arbetar med organisationsförändringar som innebär att man skapar grupper med blandat stödbehov och arbetar med att ge eleverna stödinsatser inom ramen för sin grupp.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans arbete med läsundervisning* uppvisar mer styrkor än svagheter. Rektorn och specialpedagogen har insikt i läsförståelsens betydelse för att eleverna ska kunna tillägna sig kunskaper i alla ämnen och skolan bedriver ett målmedvetet arbete med läsutveckling för alla elever i alla årskurser. Det finns dock behov av att utveckla samverkan runt elevernas kunskapsprogression i 1–9 perspektiv och det är av vikt att rektorn fullföljer planerna att frångå nivåindelade grupper, och strävar efter att särskilt stöd ges inom ramen för ordinarie undervisning.

Tillgång finns till material och bibliotek och det finns en kompetensutvecklingsplanering. Det finns dock behov av att utveckla ämnesövergripande undervisning samt stärka samsynen mellan ledning och verksamhet runt verksamhetens utveckling.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter

- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionens bedömning

Exempel på läromedel som används i undervisningen är Svenska Plus 1, Uppdrag Svenska 1–3, Magasinet och Läspasset. Man läser även skönlitteratur, antologier, noveller, poesiböcker och elevtexter.

Elever uppger i intervju att de oftast skriver egna texter, men att de även läser skönlitteratur, dikter och ibland varandras texter. Däremot uppger de att de inte läser faktaböcker eller texter från andra skolämnen. Av de sexton elever i årskurs 8 som besvarat Skolinspektionens elevenkät uppger tretton att de i ämnet svenska inte får läsa texter från andra skolämnen, och tolv att de inte får läsa sakprosatexter.

Eleverna uppger att läsningen i skolan är frikopplad från läsning hemma. Texter de läser hemma behandlas inte i skolan, och texterna de läser i skolan är inget de själva skulle valt att läsa på fritiden.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler styrkor än svagheter. Eleverna får ta del av olika typer av texter, men det finns utrymme att utveckla läsundervisningen genom större variation av texttyper och att i högre utsträckning använda elevnära texter och tillvara elevernas intressen för att på så sätt skapa motivation och läslust.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

I intervjuer framgår att skolan har fokuserat på metoden att skriva sig till läsning, och av samtliga intervjuer framkommer att individuell bokläsning med bokrecension som

Rapport

2011-09-15

12 (17)

Dnr 40-2011:1833

redovisningsform har varit mycket vanligt. Elever berättar att de fått lära sig att skriva bokrecensioner genom att läraren först läst en text högt för att de sedan skulle göra en recension tillsammans. Elever från vissa grupper uppger att de sällan får diskutera texter på lektionerna, medan andra uppger att de ibland får läsa eller redovisa lästa böcker muntligt i små grupper. Efter ett observationstillfälle där eleverna förde diskussioner utifrån en text, uttryckte några att de mycket sällan arbetar på det sättet.

Specialpedagogen uppger att resultaten av lästesterna visat brister i läsförståelse, och att man nu försöker utveckla undervisningen så att texter ska bearbetas på andra sätt, i kortare form och med mer diskussion. Det finns en strävan att skifta fokus från kvantitet till kvalitet.

Lärarna ger olika exempel på hur man arbetat med att bearbeta texter. Exempelvis har man behandlat en bok genom att ge elever förförståelse inför texten och sedan haft högläsning och diskuterat texten, för att sedan se den på film. För elever som ogillar läsning uppger sig lärarna ha olika strategier, exempelvis att de läser varannan sida, eller att de delar upp lektionerna i delar, och varierar innehållet. Ett annat sätt att bearbeta texter är att eleverna får skriva om dem efter vad som utmärker de olika genreerna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling* uppvisar fler svagheter än styrkor. Eleverna ges förutsättningar att bearbeta texter på olika sätt, men undervisningen behöver utvecklas mot att i högre utsträckning diskutera och samtala om texter på ett sätt som lyfter dem till en nivå där eleverna motiveras till att reflektera och skapa vidare mening.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala me-dier

Skolinspektionens bedömning

Intervjuerna visar att förutsättningarna att arbeta med digitala textförmedlande medier är begränsade. Det finns ingen datasal i skolan. Förutom de datorer som används som särskilt stöd finns cirka 20 mobila datorer. Enligt lärarna kan de dock inte lite på att datorerna fungerar, och det kan ta lång tid att få dem lagade. Varken lärare eller elever uttrycker dock att det är något problem, undervisningen anpassas så att alla inte behöver använda datorerna samtidigt. Enligt rektorn ska tillgången till bärbara datorer förbättras, och en målsättning inför hösten 2011 är att det ska finnas en dator per två elever. Även smartboards ska införskaffas.

I lärarintervju framkommer att man i svenskämnet använder datorerna framför allt för renskrivning och faktasökning, och att eleverna får undervisning i källkritik. Observationer visar att texthanteringen i Word används som ett naturligt inslag i läs- och skrivprocessen då eleverna skriver eller renskriver sina texter. Eleverna upplever det som negativt att de har tillgång till facebook på alla datorer, och uppger att de därför inte alltid arbetar fokuserat.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap* uppvisar fler styrkor än svagheter. Eleverna har begränsad tillgång till datorer. I den mån datorer används utgör de ett naturligt inslag i avseenden som till största del gynnar undervisningen praktiskt och innehållsmässigt.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Skolinspektionens bedömning

Elevernas läsförmåga testas årligen med DLS (Diagnostiskt material för analys av läs- och skrivförmåga) som verktyg. Resultaten analyseras noga och eventuella åtgärder kan ske både organisatoriskt, på grupp och på individnivå. I förra årets genomförda tester var eleverna bättre på informationssökning och sämre på att tolka och reflektera. Utifrån resultaten fördes diskussioner om val av texter och litteratur, exempelvis om vad som tilltalar eleverna. Efter beslut i ledningsgruppen läste och diskuterade skolans alla pedagoger en bok om hur man arbetar effektivt med läsförståelse. Utifrån att poj-

Rapport

2011-09-15

14 (17)

Dnr 40-2011:1833

kar haft sämre resultat än flickor har även en bok om pojkars läsning behandlats på samma sätt. Enligt specialpedagogen visar resultaten av årets Nationella Prov på en mycket positiv utveckling.

Åtgärder i undervisningen var att det förra terminen gjordes en litteratursatsning där elever i årskurs 7 och 8 i större utsträckning fick ägna sig åt lästräning. De läste korta texter, pratade om dem och löste tillhörande uppgifter. Årskurs 8 och 9 har även arbetat med texter i gamla nationella prov. Man har också arbetat mer med högläsning. Resultatet av satsningen har ännu inte hunnit utvärderas, men lärarna upplever att den gett bra resultat.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* mestadels uppvisar styrkor. Skolan har goda underlag för att följa alla elevernas läsutveckling genom alla årskurser, och vidtar vid behov åtgärder på både grupp- och individnivå.

Bakgrundsuppgifter om Bräcke skola

Bräcke skola är en F-9 skola med 300 elever, belägen centralt i Bräcke kommun. Rektorn för Bräcke skola tillträdde för cirka 12 år sedan. Han har ett nära samarbete med skolans specialpedagog, som också ansvarar för elevvård för årskurs 4–9 och fortbildning av personal. Hon är sedan cirka 5 månader tillbaka vid behov även tillförordnad rektor. Rektorn och specialpedagogen utgör tillsammans med en utvecklingsledare för varje årskurs skolans ledningsgrupp. Ledningsgruppen träffas varannan vecka och behandlar bland annat frågor om pedagogisk utveckling. Rektorn och specialpedagogen har två gånger om år utvärderande gruppsamtal med alla elever i årskurs 8 och 9 om deras lärmiljöer, och har även träffar varje fredag som stöd för vissa elever.

Skolans lärare är indelade i tre arbetslag, 1–3, 4–6 och 7–9, vilka träffas för gemensamma diskussioner en gång i veckan.

Skolans elevvårdsteam består av rektorn, en sköterska, en kurator, en person med elevvårdsansvar för elever upp till årskurs 3, samt specialpedagogen, som har elevvårdsansvar för årskurserna 4–9.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål

och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och be-

Rapport

2011-09-15

16 (17)

Dnr 40-2011:1833

tygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet/risk är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas.

Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun